

דברי תורה

מאת נ"ק מרן אדמו"ר שליט"א שנאמרו שבת פרשת וישב תשע"ז לפ"ק

יוצא לאור ע"י מכון מעדני מלך וויען - גליון תתקנ"ג

בסעודה שלישית

לאחיו, כתיב (מה-יד) ויפול על צוארי בנימין אחיו ויבך, ובנימין בכה על צואריו. וברש"י ויבך על שתי מקדשות שעתידין להיות בחלקו של בנימין וסופן ליחרב (מגילה טו:) ע"כ. וביאר הרה"ק רבי יחזקאל מקוזמיר זי"ע, דלכאורה מדוע זה בכו עכשיו, בשעת שמחה, על החורבן שבעתיד. אך כאשר נפגשו יוסף ובנימין, והרגישו כי הפירוד ביניהם עד כה, נגרם בשל שנאת חנם, מיד ראו החורבן, שאף הוא היה תוצאה של שנאת חנם, לפיכך בכו על כך, ששנאת חנם זו, אשר גרמה עכשיו לתוצאות כאלה, היא סימן לבנים, שתגרם גם בעתיד לחורבנות ע"כ.

והנה הבית המקדש בבנינו נקרא בשם 'בית', אבל בחורבנו ציון שדה תחרש (ירמיה כו-ה), ונקרא בשם 'שדה'. ויוסף אותו היום בהיותו במקום המקדש, הרגיש כי שנאת האחים עליו יגרום בעתיד חורבן המקדש, ועל כן היה תועה אז 'בשדה', כי השיג שמה שיתהווה היום יביא עמו לעתיד חורבן בית אלקינו. והתפלל אז מקרב לב, שיסלק ה' שנאה זו, להיות ביניהם אהבה ואחווה, שלא יגרום חורבנו. וכאשר פגש במלאך גבריאל, וישאלהו האיש מה תבקש, מה היה בקשתך כאן במקום המקדש. והשיב לו 'את אחי אנכי מבקש', שיהיה אהבה ואחווה ושלוש וריעות בינינו, כי אני תועה 'בשדה', אני רואה את החורבן לנגד עיני. והשיב לו המלאך כי לא העיל בבקשתו, ונסעו מזה, מהאחווה, ואמרו נלכה דותינה, לבקש לך נכלי דתות שימיתוך בהם.

*

ואיתה במדרש נלכה דותינה, אחר דת של תורה. ונראה הכוונה, כי חטא האדם יתכן עבור שתי סיבות, חדא, שמכיר גודל החטא, אך תאוותו בוער כאש, ויצרו מפתה אותו, ואין לבו ברשותו, והוא כורע ברך ועובר על פי ה'. ואדם כזה אחר החטא, לא קשה לפניו לעשות תשובה, כי אחר שסר ממנו התאוה, ויצרו עזב אותו, הרי הוא מתחרט על מעשיו, ולבו כואב ונאנח על מה שלא התגבר על יצרו. אבל יתכן עוד סיבה, שהיצר הרע מפתה אותו שזה מצוה, וכדרך שפירש הבעל שם טוב זי"ע מאמרם (שבת עה.) שוחט משום מאי מחייב, דקאי על שוחט דעלמא היינו היצר הרע, וקאמר משום צובע, שמפתה האדם וצובע לו החטא למצוה (הובא באורח לחיים פ' לך). ולאדם כזה קשה מאד לעשות תשובה, כי לא מרגיש בהחטא. ואפילו כאשר ה' מביא עליו יסורים שיתעורר לשוב, אינו פורש מהעבירה, אחרי שחושב שהיא מצוה. וכשוראה שיסורין באים עליו הוא מקיים את העבירה הזו עוד יותר בזריזות. וזהו

וימצאהו איש תועה בשדה וישאלהו האיש לאמר מה תבקש, ויאמר את אחי אנכי מבקש הגידה נא לי איפה הם רועים, ויאמר האיש נסעו מזה כי שמעתי אומרים נלכה דותינה (לז-טו). ונראה בהקדם מה שכתב בתפארת יהונתן (בפרשתנו), דלכאורה תמוה איך נתעה בדרך, ולמה הקרה ה' כה לפניו להתעות. אך מצינו ביעקב בשעה שהלך לגולה מארץ ישראל לבית לבן, קפצה לו הארץ שיוכל להתפלל במקום המקדש (חולין צא.), וכמו שדרשו שם מקרא ויפגע במקום וילן שם (בראשית כח-יא), והיינו כי להיות בגולה בין העמים בבית לבן, צריכין הרבה סייעתא דשמיא שלא ימערדו קרסוליו, על כן הזמינו ה' מתחלה למקום שער השמים, מקום קיבול התפלות, שיבקש רחמים על דרכו. וכמו כן ביוסף הצדיק, שהליכתו כעת היתה התחלת גלות מצרים, לעזוב ארצו ובית אביו ולהגלות למצרים, ביקש הקב"ה שטרם שילך, יגיע למקום המקדש ויתפלל שם. בחור בן שבע עשרה שנה יחידי בערות הארץ, כמה סייעתא דשמיא צריך להיות לו שלא יצא שם לתרבות רע, על כן התעה ה' אותו בדרכו למקום המקדש שנקרא שדה, וכמו שנאמר ויצא יצחק לשוח בשדה (כד-ג), ובפרט כאשר החל הגלות שנקרא שדה, שיעמוד שם ויתפלל על מצבו, שבוה יבנה יסוד לכל ישראל שיבואו שם אחריו. ובאמת עשתה תפלתו רושם, שעמד בנסיון. ונראה כי מה שהושם שם בבית הסוהר היה גם כן לטובתו, שלא יצטרך להסתובב בחוצות מצרים ימים ושנים עם נסיונות רבות ועצומות, על כן הוטל בבית הסוהר, מקום שמור מן החטא, ובוה שגידר יוסף את עצמו, גדרו אחריו כל ישראל במצרים מן העררה (ויק"ר לב-ה).

ולכך מצא שם מלאכים, כדכתיב (שם כח-יב) והנה מלאכי אלקים עולים ויורדים בו, וגבריאל הוא לבוש בגדים, וימצאהו איש זה גבריאל (תנחומא ב), ושם התפלל יוסף, ותפלתו הועלה על ידי גבריאל. ולכך שאלו האיש אחר כך 'מה תבקש', היינו מהו עיקר בקשתך. והשיב 'את אחי אנכי מבקש', הרצון שיהיו כולם בגדר אחיי וריעות, ויאמר נסעו מזה וגו' עכ"ד בתוספות ביאור.

ויש לבאר הדברים עוד יותר, דאיתא בגמרא (יומא טו:) מקדש שני שהיו עוסקים בתורה ובמצוות ובגמילות חסדים מפני מה חרב, מפני שנאת חנם שהיתה ביניהם, ללמדך ששקולה שנאת חנם כנגד שלש עבירות עבודה זרה גילוי עריות ושפיכות דמים ע"ש. והנה חטא זה התחילה בישראל באחי יוסף, וישנאו אותו ולא יכלו דברו לשלום (לז-ד), ובהיות כי מעשה אבות סימן לבנים (רמב"ן יב-ו), על כן מזה נעשו הזרעים לצמוח שנאת חנם בישראל דור דור. ומצינו כאשר התודע יוסף

נתהוה הנס במצות הדלקת המנורה דייקא, הלא כמה עבודות במקדש נתבטלו, ולמה לא נעשה הנס בעבודה אחרת. וגם מה שהנס נעשה באופן כזה, שמפך שמן ליום אחד יתהוה נס שיתרבה השמן.

ונראה דאיתא במשנה (מדות ב-ג) שלשה עשר פירצות פרצו מלכי יון במקדש, וכאשר חזרו וגדרו, גזרו כנגדן שלשה עשר השתחויות, שכשמגיע אדם לפירצה היה משתחוה לשם, ומודה על כריתות מלכות יון ע"ש. ובודאי שהכל נסבב משמים שפרצו בה מנין שלשה עשר דייקא. אך הענין הוא, כי העבודה בבית אלקינז בבית שני נתבטלה שני פעמים, חדא, כשנחרבה אחר ת"כ שנה לבנינו ונשרפה היכל אלקינז, שנית, עוד קודם זה במלכות יון, שנתבטלה העבודה על תקופה של שני שנה שלא הקריבו בה קרבנות. וכיון שחורבן בית שני היה בשביל שנאת חנם שהיתה ביניהם, מסתבר שגם מה שחרבה היוונים מתחלה היה גם כן עבור עון זה. ובהיות שהכלל ישראל הם ביסודם י"ג שבטים, כי שבט יוסף נתחלקה לאפרים ומנשה, והם עולים כמספר אח"ד לרמוז על האחדות. וכאשר בטלה האהבה והאחוה בישראל, ונעשה פירצה ביניהם, כל שבט לעצמו, עם קנאה ושנאה לאחרים, על כן היה בכחם של היוונים לפרוץ חומות הבית, והראו להם מן השמים, שנפרצו בה י"ג פירצות כנגד הי"ג פירצות שיש בין שבטי י-ה.

וכאשר מגודל הצרות נתאחדו ישראל יחד, על כן זכו להתגבר על האויב ונצחום. והראה ה' זאת להם בנס של המנורה, שעבודת הדלקת הנרות היתה העבודה החביבה של אהרן, וכמו שנאמר (במדבר ח-א) ויעש כן אהרן אל מול פני המנורה העלה נרותיה. ומבואר ברמב"ן (שם) לומר שהוא היה המדליק אותן כל ימיו, ואף על פי שהמצוה כשרה בבניו כמו שנאמר (שמות כז-כא) יערוך אותו אהרן ובניו, אבל היה הוא מזדרז במצוה הגדולה הזאת הרומזת לדבר עליון וסוד נשגב. ואולי נרמו לו זה, מפסוק (ויקרא כד-ג) מחוץ לפרוכת העדות יערוך אותו אהרן מערב עד בקר, כי בו בחר השם בימיו ע"כ. ואהרן היה מדתו אוהב שלום ורוחף שלום (אבות א-ב). ולכן רימו להם ה' כי הטעם שנצחו את האויבים, בזכות שנתדבקו במדתו של אהרן, ובוה הראה להם ה' חביבותו, כי אין דבר חביב לפניו יותר ממה שיש בישראל אהבה ואחוה ושלוש וריעות.

וגם אופן הנס נעשה שמפך שמן ליום אחד נתהוה נס להדליק שמונה ימים, שזהו בחינה של מועט המחזיק את המרובה, שזה נמשך ממדת השלום, וכמו שכתוב בדרשות חתם סופר לחנוכה (דף סד) לפרש הפסוק (תהלים קלג-א) הנה מה טוב ומה נעים שבת אחים גם יחד, כשמון הטוב על הראש וכו' שיוירד על פי מדותיו. כי הנס שנעשה על ידי בני אהרן בפך שמן, הוא על פי מדותיו של אהרן שהיה אוהב שלום ורוחף שלום, בשלום ובמישור הלך אתי. וידוע בשעה ששלום בעולם המועט מחזיק את המרובה, וכמו שאמרו (סנהדרין א) כד הוה רחימתן עזיזא אפותיא דספסירא שכיבן. על כן גם הנס שעל ידו היה מיעוט השמן מחזיק את המרובה. וזהו מה טוב ומה נעים יש בשיבת אחים, ואמר גם יחד, באחדות על ספסירא חודו של מחט יהיה די להם. ואמר שזהו כשמון הטוב שירד לאהרן על פי מדותיו הטובות, היינו נר חנוכה שהיה המועט מחזיק את המרובה ע"כ. וזה לעומת זה רימו לנו ה', כי החורבן על ידי היוונים בא משום שנאת חנם, וכאשר תיקנו זה, זכו לחנוכה מחדש, והראה להם הנס בהמנורה, עבודת אהרן אוהב שלום ורוחף שלום, ועל ידי השמן המועט שהחזיק המרובה, כמו מדת השלום.

וזהו הענין מה שכתוב במגן אברהם (סימן תר"ע) דנוהגין התינוקות לסבב על הפתחים בימי חנוכה לקבץ צדקה ע"ש. כי הפירוד בישראל הביאה הצרה, ועבור החסד שהחזיקו בה אחר כך ישראל באה הישועה, על כן מרבין בצדקה, לגמול חסד זה עם זה. ■

שאמר לו האיש, נסעו מזה, מהאחוה, ואין לקוות שישימו לב לשוב, כי שמעתי אומרים נלכה דותינה, אחר דת של תורה, הם דנים אותך על פי תורה שאתה חייב מיתה (וכמבואר במפרשים, משום שהיה מורד במלכות, או על שם העתיד שיצא ממנו ירבעם וכדון בן סורר ומורה). וכיון שהם חושבים שעושיין מצוה, קשה התשובה, כי להתבונן ולהבין כי המצוה היא עבירה, צריכין הרבה דעת וסייעתא דשמיא.

*

אמנם אנו רואים, כי הגם שהשבטים לא זכו לכיון האמת כי אין זו מצוה אלא חטא, מכל מקום ראובן השיג זאת, והוא היה היחידי שאמר לא נכנו נפש וגו', למען הציל אותו מידם להשיבו אל אביו (לז-כא). וגם אחר זה בבואם לפני יוסף, ואמר להם מרגלים אתם, עורר אותם ראובן, הלא אמרתי לכם אל תחטאו בילד וגו' (מב-כב), ויש להבין במה זכה לזה ראובן יותר משאר השבטים.

ונראה דאיתא במדרש (ב"ר פד-ט) וישב ראובן אל הבור (לז-כט), והיכן היה, עסוק בשקו ותעניתו, אמר לו הקב"ה מעולם לא חטא אדם לפני ועשה תשובה, ואתה פתחת בתשובה תחלה, חייך שכן בנך עומד ופותח בתשובה תחלה, ואיזה זה הושע, שנאמר (הושע יד-ב) שובה ישראל עד ה' אלקיך ע"כ. וראיתי לפרש דהנה חטאו של ראובן היה, וילך ראובן וישכב את בלהה פלגש אביו (לז-כב). וברש"י מתוך שבלבל משכבו, מעלה עליו הכתוב כאלו שכבה. ולמה בלבד וחלל יצועיו, שכשמתה רחל, נטל יעקב מטתו שהיתה נתונה תדיר באהל רחל ולא בשאר אהלים, ונתנה באהל בלהה, בא ראובן ותבע עלבון אמו, אמר אם אחות אמי היתה צרה לאמי, שפחת אחות אמי תהא צרה לאמי, לכן בלבד (שבת נה:) ע"כ. אם כן חשב ראובן שעושה מצוה של כיבוד אב, ובכל זאת הכיר אחר כך שזוהי עבירה ויש לעשות עליו תשובה.

וזהו מעלתו של תשובת ראובן, כי באמת גם אדם הראשון עשה תשובה, וגם קין עשה תשובה, אבל הם חטאו וידעו בעת החטא שחוטאים, ואז בקל להתעורר לתשובה, אבל ראובן חשב שעושה מצוה, ואף על פי כן הכיר אחר זה שזוהי עבירה, ויש לעשות עליה תשובה. וזהו שדקדקו מעולם לא חטא אדם לפני ועשה תשובה, שמעולם לא היה אדם אשר 'לא חטא' ואדרבה 'לפני', התכוין שעושה לכבוד שמים, ובכל זאת עשה תשובה, אלא ראובן. ועל זה אומר הושע, שובה ישראל עד ה' אלקיך, גם על מה שכוונת בעשייתו שזהו מצות ה' אלקיך, גם על זה יש להתבונן לשוב, כי כשלת בעונך, שיתכן שנכשלת בו בעון ע"כ.

ולכן ראובן, שכבר נתנסה בזה, שיתכן לטעות לכיון על פעולתו שעושה מצוה, ובסופו יתברר שהוא עון, וכמו שנכשל הוא במעשה בלהה, וכבר עבר מאז ט"ו שנה, והוא עדיין עוסק בשקו ותעניתו על המצוה שכונן עליה מתחלה. הוא הכיר גם במצוה זו שאחיו רוצים לקיים ביוסף שזוהי חטא, ורצה להצילו להשיבו אל אביו. - וזהו מוסר השכל, שכל דבר שכרוך בזה חטא של הכאה או אונאת דברים או להלבין פני חבירו וכו', גם אם לפי ראות עיניו נראה הדבר כמצוה, שלא יתלהב במצוה זו, כי יתכן שהיצר הרע צובע לו זאת, אלא יתבונן כי יתכן שהמצוה ההוא היא עבירה, וכמו שהיה בראובן ביצועי אביו, שקינא כבוד אמו, וכמו בהשבטים במכירת יוסף.

*

ובזה נבוא להמשיך הדברים להימים שאנו נכנסים כעת, ימי אורה של חנוכה, שעמד עליהם מלכות יון להשכיחם תורתך, ובסופו מסר אותם ה' ביד החשמונאים, ונעשה להם הנס בפך השמן, והדליקו ממנו שמונה ימים. ולכאורה אם רצה ה' להראות להם חביבותו עבור מסירת נפשם לתורה, למה